

Uitsluitend per e-mail:

Landelijk Overleg Vakinhoud Civiel Hoven
t.a.v. de heer mr. J.J. Roos

Den Haag, 8 februari 2021

dossiernummer: 200767/200470

uw kenmerk: n.v.t.

telefoonnummer: +31 (0)6 57 93 67 81

e-mail: m.deregt@advocatenorde.nl

Betreft: beperking omvang processtukken in hoger beroep

Geachte heer Roos,

De NOvA heeft kennis genomen van de voorgenomen maatregel om de omvang van processtukken in civiele zaken bij de hoven te beperken en heeft zijn adviescommissies burgerlijk procesrecht en intellectuele eigendom gevraagd te adviseren.

Bijgaand stuur ik u de adviezen van de adviescommissies. De algemene raad sluit zich aan bij de overwegingen van de adviescommissies en verzoekt u deze bij de verdere uitwerking te betrekken.

Met de meeste hoogachting,
namens de algemene raad,

mw. mr. R.G. van den Berg
algemeen secretaris

bijlagen: advies van de adviescommissie burgerlijk procesrecht
advies van de adviescommissies intellectuele eigendom

Bezoekadres
Prinses Beatrixlaan 5
2595 AK Den Haag
Tel. 070 - 335 35 35

Postadres
Postbus 30851
2500 GW Den Haag

ADVIES

Van: adviescommissie burgerlijk procesrecht
 Datum: 8 februari 2021
 Betreft: **beperking omvang processtukken in hoger beroep**

SAMENVATTING

Conclusie

In procesreglementen kunnen geen beperkingen worden gesteld aan de omvang van processtukken. De voorgenomen maatregel staat op gespannen voet met de wet en de fundamentele beginselen van procesrecht, waaronder het recht op toegang tot de rechter, het beginsel van hoor en wederhoor en de goede procesorde. Met de voorgenomen maatregel komen deze beginselen juist in hoger beroep onder druk te staan.

Problematisch is verder dat de maatregel wordt ingevoerd zonder dat daar een deugdelijke analyse van het probleem, de mogelijke oorzaken daarvan en de noodzaak en het nut van de aangekondigde beperking aan ten grondslag ligt, en zonder dat daarover de andere betrokkenen bij de rechtspleging (waaronder de advocatuur) zijn geconsulteerd.

Tot slot is de maatregel praktisch niet uitvoerbaar en leidt deze tot rechtsonzekerheid en ongelijke behandeling. De criteria voor het maken van een uitzondering zijn niet helder. Het is bovendien aannemelijk dat de regeling juist leidt tot een grotere druk op de rechtspraak.

Kernpunten

- De adviescommissie heeft er begrip voor dat de Rechtspraak de doorlooptijd van zaken in hoger beroep wil verkorten. De voorgenomen maatregel om de omvang van processtukken in hoger beroep te maximeren is naar de mening van de adviescommissie echter niet alleen juridisch onmogelijk, maar is bovendien niet met de advocatuur overlegd en aldus niet zorgvuldig tot stand gekomen. Daardoor is grote onrust en onvrede binnen de advocatuur ontstaan.
- In een procesreglement kunnen geen beperkingen aan de omvang van processtukken worden gesteld. Dat kan alleen bij wet gebeuren. De voorgenomen wijziging van het procesreglement is naar de mening van de adviescommissie dan ook in strijd met de beginselen van een goede procesorde en artikel 6 EVRM. Een wettelijke basis zou wellicht kunnen worden gevonden in de Tijdelijke Experimentenwet rechtspleging (Stb. 2020, 223) die inmiddels is aangenomen, maar nog niet in werking is getreden. De Experimentenwet biedt bovendien waarborgen voor een gedegen onderzoek naar bijvoorbeeld de effectiviteit van de onder die wet uitgevoerde experimenten.
- Voor zover de adviescommissie kan overzien, zijn nut en noodzaak van de voorgenomen maatregel niet onderzocht. De adviescommissie betwijfelt of de voorgenomen maatregel tot een oplossing van het probleem zou kunnen leiden.
- De adviescommissie stelt voor in overleg met de Rechtspraak alsnog onderzoek te doen naar het gesignaleerde probleem en daarbij ook alternatieve oplossingen te betrekken, zoals een kostenveroordeling, toepassing van artikel 22b Rv of een vingerwijzing in de uitspraak, het beschouwen van de kwaliteit, het verloop van de procedure en het vonnis in eerste aanleg en het vereenvoudigen van het appelprocesrecht. Ook een positieve stimulans voor partijen om kortere stukken in te dienen, zoals korting op het griffierecht of een uitspraak op kortere termijn, zou daarbij als oplossing kunnen worden onderzocht.

CONSULTATIEREACTIE

Inleiding

1. Per 1 april 2021 zullen in het Landelijk procesreglement voor civiele dagvaardingszaken bij de gerechtshoven (Lpr) en het Procesreglement verzoekschriftprocedures handels- en insolventiezaken gerechtshoven (Prv) limieten worden gesteld aan de omvang van processtukken. Een memorie van grieven of een beroepschrift en een memorie van antwoord of een verweerschrift mag maximaal 25 bladzijden beslaan, waarbij bovendien minimale lettergrootte, regelafstand en marges zijn voorgeschreven. In incidenteel appel geldt een maximum van 15 bladzijden. Dit maximum geldt ook voor andere memories in appel. Een partij kan gemotiveerd verzoeken een memorie van een grotere omvang te mogen indienen, blijkens de aangekondigde regelingen bijvoorbeeld vanwege de juridische of feitelijke complexiteit van de zaak. De rolraadsheer beslist zo spoedig mogelijk op het verzoek. Als de memorie zonder voorafgaande toestemming van de rolraadsheer het maximumaantal bladzijden overschrijdt, wordt de memorie geweigerd en kan uiterlijk binnen twee weken een memorie worden ingediend die wel aan de voorgestelde voorwaarden voldoet. De gerechtshoven Den Haag en 's Hertogenbosch stellen bovendien een maximum van 12 pagina's aan de omvang van de schriftelijke toelichting ingeval partijen instemmen met schriftelijk pleidooi in plaats van een mondelinge behandeling.¹
2. De adviescommissie meent dat de beperkingen aan de omvang van processtukken niet toelaatbaar zijn en dat ook overigens het nut en het effect van de maatregel onvoldoende is onderzocht om tot invoering te kunnen overgaan. Daarnaast is de wijze van totstandkoming en aankondiging van de regeling onzorgvuldig, aangezien de advocatuur niet op de gebruikelijke wijze in de voorgenomen regeling is gekend en daarover niet is geconsulteerd. Tot slot voorziet de adviescommissie problemen bij de uitvoering.
3. De adviescommissie heeft begrip voor het signaal van de hoven dat processtukken soms effectiever kunnen (waarbij de omvang – volgens de adviescommissie – slechts een beperkte rol speelt). Er zijn echter andere en betere methoden om daarin verbetering te bereiken. Een gesprek tussen onder meer Rechtspraak en advocatuur over die methoden is te verkiezen boven deze eenzijdig opgelegde maatregel.

Bij procesreglement kunnen geen beperkingen worden gesteld aan de omvang van processtukken

4. Rechters zijn in beginsel bevoegd om via procesreglementen bepaalde regels vast te stellen. Dit is een impliciete bevoegdheid die besloten ligt in het feit dat de wetgever aan de rechter een zekere beslissingsruimte heeft gegeven.² Op grond van artikel 35 Rv kunnen bij amvb nadere regels worden gesteld over bepaalde in dat artikel genoemde onderwerpen. Volgens de wetgever is dat in de eerste plaats een taak van rechters zelf,³ dus door middel van procesreglementen. Procesreglementen berusten dus niet op enige wetgevende bevoegdheid. Zij dienen ertoe de beslissingsruimte waarover de rechter in bepaalde gevallen beschikt nader te normeren. Deze normering wordt gerechtvaardigd (of zelfs geëist) door algemene rechtsbeginselen als het gelijkheidsbeginsel en het rechtszekerheidsbeginsel. De rechtersregeling kent echter haar grenzen.

¹ Bijlage III Lpr.

² Zie K. Teuben, *Rechtersregelingen in het burgerlijk (proces)recht* (diss. Leiden), Deventer: Kluwer 2005, hoofdstuk 4.4.1 e.v.

³ Kamerstukken II 1999/2000, 26 855, nr. 3, p. 114.

5. Allereerst kan de wet grenzen stellen. De vraag of maximering van de omvang van processtukken onder de reikwijdte van artikel 35 Rv valt, moet negatief worden beantwoord. In artikel 35 Rv wordt immers alleen gesproken over regels betreffende:
 - termijnen voor proceshandelingen en uitstelmogelijkheden (lid 1), en
 - het verloop van de procedure,
 - de opmaak en inrichting van de processtukken (dit onderwerp is toegevoegd in het kader van KEI en houdt verband met digitale processtukken;⁴ het heeft niet direct betrekking op de omvang van processtukken), en
 - regels ter bevordering van de eenheid van de wijze van rechtspleging (lid 2).⁵
6. Nadere regels, zoals in artikel 35 Rv bedoeld, kunnen bovendien slechts een nadere invulling van de wettelijke regels geven; zij mogen geen afbreuk doen aan hetgeen bij wet is bepaald. Een regel uit een procesreglement kan verder in strijd zijn met de aan het systeem van de wet ten grondslag liggende uitgangspunten en in zoverre onverbindend zijn.⁶
7. De onderhavige maatregel kan niet worden gebaseerd op andere wetsartikelen, zoals artikel 133 Rv. Dat artikel gaat immers alleen over regels ten aanzien van termijnen en uitstel.
8. Ook andere rechtsregels en rechtsbeginselen kunnen de vrijheid van de rechter om regels vast te stellen begrenzen. In de eerste plaats is dat artikel 6 EVRM. Met de maximering van de omvang van processtukken is niet steeds gewaarborgd dat een partij conform de eisen van artikel 6 EVRM zijn zaak in volle omvang aan de rechter kan voorleggen. Dat risico wordt vergroot door de praktijk bij hoven waarbij ook de omvang van het "pleidooi" bij de mondelinge behandeling nog eens fors aan banden is gelegd. Uit rechtspraak van het EHRM volgt, kort gezegd, dat in het kader van een "fair hearing" elke procespartij in staat moet worden gesteld op de door die partij zelf gewenste wijze deel te nemen aan de procedure.⁷
9. Uit de rechtspraak van de Hoge Raad volgt dat de beginselen van artikel 6 EVRM – zeker in hoger beroep – streng worden gehandhaafd. Het hoger beroep is immers de laatste feitelijke instantie en kent bijvoorbeeld een fatale sanctie bij het niet-dienen van grieven. Volgens de Hoge Raad kunnen in procesreglementen opgenomen regels niet afdoen aan het in de wet en in artikel 6 EVRM vastgelegde recht op pleidooi.⁸
10. Ten slotte zijn ook ongeschreven (jurisprudentie)recht, de eisen van een behoorlijke rechtspleging en de goede procesorde relevant. Zo moet er een redelijke verhouding

⁴ T.F.E. Tjong Tjin Tai in: *GS Burgerlijke rechtsvordering*, artikel 35 Rv, aantekening 1.

⁵ Hierbij moet worden gedacht aan regels betreffende de dagbepaling van een comparitie na antwoord ingeval van een eis in reconventie of aan bijzondere omstandigheden die uitstel van pleidooien kunnen rechtvaardigen. Nadere regels ter bevordering van de eenheid van de wijze van rechtspleging zouden bijvoorbeeld betrekking kunnen hebben op de wijze waarop de dagvaarding ter inschrijving bij de griffie wordt aangeboden, of op de factoren die van belang zijn voor de beoordeling van de geschiktheid van een zaak voor een comparitie na antwoord of na aanbrengen in hoger beroep; zie P. de Bruin in: *SDU Commentaar burgerlijk procesrecht*, artikel 35 Rv, aantekening C.3.

⁶ T.F.E. Tjong Tjin Tai in: *GS Burgerlijke rechtsvordering*, artikel 35 Rv, aantekening 4. Vgl. ook Conclusie A-G Wesseling-van Gent voor HR 17 april 2015, *NJ* 2015/209, positum 2.20.

⁷ P. Smits, *Artikel 6 EVRM en de civiele procedure* (BPP nr. 10), 2008/3.3.3.1, *Asser Procesrecht/Giesen 1* 2015, 298, F.J. de Vries, 'Verkorting van processtukken', *NTBR* 2019/29 en T. Barkhuysen, 'Intelligent omgaan met lange processtukken', *NJB* 2021/1.

⁸ Zie uitvoerig over de relevante rechtspraak van de Hoge Raad op dit punt : *Asser Procesrecht/Giesen 1* 2015, 322-325.

bestaan tussen een eventueel verzuim en de daarop gestelde sanctie.⁹ Bij de ambtshalve handhaving van bepaalde termijnen dient het belang van het voorkomen van onredelijke vertraging van het geding te worden afgewogen tegen de ernst van het verzuim en de gevolgen die strikte naleving van het reglement zou hebben voor de procesvoering van de partij die erdoor wordt getroffen.

11. Gelet op het voorgaande is de adviescommissie van mening dat het stellen van beperkingen aan de omvang van processtukken in hoger beroep, en de sanctie van weigering van het processtuk in geval van overschrijding, strijdig zijn met de wet, de fundamentele beginselen van procesrecht en de goede procesorde. Gelet op de strikte toepassing van de tweeconclusieregel in hoger beroep geldt dat zeker voor de memorie van grieven of het beroepschrift, en de memorie van antwoord of het verweerschrift. Het risico bestaat dat partijen door de maximering van processtukken hun zaak niet meer in volle omvang aan de rechter kunnen voorleggen. Bovendien kan ongelijkheid dan wel strijd met het beginsel van hoor en wederhoor ontstaan doordat een partij die in eerste aanleg ongelijk heeft gekregen, mogelijk meer moeite heeft om zijn verhaal te verwoorden in het gelimiteerde aantal pagina's dan de wederpartij die zijn argumenten in het vonnis van de rechter in eerste aanleg bevestigd zag. De limieten aan de omvang van processtukken in hoger beroep passen niet in het huidige systeem van de stelplicht, de strenge tweeconclusieregel, de onherstelbare gevolgen van het niet-dienen van grieven, de beperkte spreektijd bij de mondelinge behandeling en rechters die, zeker in hoger beroep, niet geneigd zijn zelf partijen actief te bevragen over bijvoorbeeld producties of summier toegelichte stellingen.

Deugdelijk onderzoek naar doel en effect van de maatregel ontbreekt

12. Afgezien van het voorgaande is een bezwaar tegen de voorgenomen regeling dat een deugdelijke analyse van het probleem, de mogelijke oorzaken daarvan en de noodzaak en het nut van de aangekondigde beperking ontbreekt. Over de voorgenomen regeling heeft bovendien, anders dan in de nieuwsbrieven is gesuggereerd, geen overleg met de Nederlandse Orde van Advocaten plaatsgevonden. De geluiden vanuit de advocatuur naar aanleiding van de aangekondigde maatregel zijn overwegend negatief.
13. Voor de invoering van de beperkingen worden door de hoven verschillende argumenten genoemd, te weten dat door "de almaar uitdijende omvang van de procesdossiers" de behandeltijd per zaak fors zou toenemen en dat dit zou zorgen voor druk op de doorlooptijden. Processtukken zouden vaak nodeloos lang zijn en veel herhalingen bevatten.¹⁰ Door te lange processtukken zouden het hof en de advocaat van de wederpartij te veel tijd kwijt zijn met het lezen en doorgronden van een te lang processtuk, waarbij het risico zou bestaan dat het hof belangrijke details over het hoofd ziet of de stukken anders uitlegt dan partijen. Het beginsel van hoor en wederhoor zou onder druk komen te staan als de wederpartij het zich financieel niet kan veroorloven om haar advocaat extra tijd te laten besteden aan de reactie op een te lang processtuk.¹¹

⁹ T.F.E. Tjong Tjin Tai in: GS Burgerlijke rechtsvordering, artikel 35 Rv, aantekening 4 en de uitspraken over de pilotreglementen die enkele jaren geleden bij wege van experiment bij enkele hoven werden ingevoerd en strikt werden toegepast: HR 17 april 2015, ECLI:NL:HR:2015:1064 (NJ 2015, 210), rov. 3.8; HR 17 april 2015, ECLI:NL:HR:2015:1075, rov. 3.7, bevestigd in HR 4 september 2015, ECLI:NL:HR:2015:2464, rov. 3.4.1. Zie ook HR 4 maart 2016, ECLI:NL:HR:2016:359; HR 4 maart 2016, ECLI:NL:HR:2016:376; HR 18 maart 2016, ECLI:NL:HR:2016:453 en HR 8 april 2016, ECLI:NL:HR:2016:606.

¹⁰ Nieuwsbrief afdeling civiel recht gerechtshof Amsterdam, nummer 2020/01, december 2020.

¹¹ <https://www.rechtspraak.nl/Organisatie-en-contact/Organisatie/Raad-voor-de-rechtspraak/Nieuws/Paginas/Per-1-april-limiet-aan-lengte-processtukken-bij-de-civiele-afdelingen-gerechtshoven.aspx>

14. Deze argumenten overtuigen niet. Een deugdelijke analyse van het probleem, de mogelijke oorzaken daarvan en nut en noodzaak van de aangekondigde maatregel ontbreekt. Is de omvang van de processtukken het probleem, of is het de kwaliteit van de processtukken? Is de omvang van processtukken inderdaad toegenomen? Zo ja, komt dat dan bijvoorbeeld door de toegenomen complexiteit van zaken? Of doordat partijen nog steeds regelmatig (en volgens de Hoge Raad niet zelden ten onrechte) te horen krijgen dat zij onvoldoende hebben gesteld om tot bewijslevering te worden toegelaten? Of doordat het appelprocesrecht zelf ingewikkeld is geworden? Of doordat strikt de hand pleegt te worden gehouden aan de tweeconclusieregel, waardoor het partijdebat volledig uit de verf moet komen in de memories van grieven en antwoord? Of doordat het in de praktijk met enige regelmaat voorkomt dat hoven de devolutieve werking van het appel miskennen, wat partijen mogelijk ertoe brengt om de in eerste aanleg gevoerde verweren en stellingen opnieuw onder de aandacht van het hof te brengen? Of hebben de hoven te weinig capaciteit of tijd voor de behandeling van zaken? Zolang de vraag naar de oorzaak van het probleem niet is onderzocht en beantwoord, kan niet worden gezegd dat de omvang van processtukken daadwerkelijk de (enige) oorzaak is van de toegenomen behandeltijd en dat een beperking daarvan de oplossing is.
15. Volgens de adviescommissie leidt een beperking in omvang niet per se tot kortere behandeltijden. Wellicht eerder het omgekeerde, omdat kortere processtukken minder goed leesbaar (kunnen) zijn.
16. De adviescommissie wijst in dit verband op de Tijdelijke Experimentenwet rechtspleging (*Stb.* 2020, 223) die inmiddels is aangenomen, maar nog niet in werking is getreden. Die wet biedt een wettelijke grondslag om te kunnen experimenteren met innovatieve vormen van rechtspleging. Daartoe kan binnen bepaalde grenzen en onder een aantal strikte voorwaarden bij amvb tijdelijk worden afgeweken van bepaalde wettelijke regels in onder meer Rv en de Wet RO. De grondwettelijke regels en de fundamentele beginselen van procesrecht moeten daarbij wel worden gewaarborgd. Bovendien moeten de doelstelling en de tijdsduur van het experiment zijn bepaald en moet het experiment door middel van onafhankelijk onderzoek worden geëvalueerd. Voor zover de voorgenomen regeling van de beperking van de omvang van processtukken als experiment zou kunnen worden uitgevoerd onder deze nieuwe wet, is in elk geval niet voldaan aan de genoemde waarborgen van het formuleren van de doelstelling van de regeling, en het doen van onafhankelijk onderzoek naar de effecten ervan.

De regeling leidt tot problemen en ongelijkheid in de uitvoering

17. De adviescommissie wijst er tot slot op dat de voorgestelde regeling onherroepelijk tot praktische problemen en onzekerheid en ongelijkheid zal leiden bij de beoordeling van verzoeken om een uitzondering op het maximum aantal pagina's. Blijkens de voorgestelde maatregel kan een partij vanwege bijvoorbeeld de juridische of feitelijke complexiteit van de zaak gemotiveerd verzoeken een memorie van een grotere omvang te mogen nemen. De rolraadsheer beslist op dat verzoek. De criteria aan de hand waarvan zo'n verzoek wordt beoordeeld staan echter niet in het procesreglement. Volgens het verslag van het overleg van de Commissie Civiel van het Gerechtshof 's-Hertogenbosch zullen deze criteria "zich in

de praktijk moeten uitkristalliseren.”¹² Dit leidt tot rechtsonzekerheid en in potentie tot ongelijke behandeling tussen verschillende rolraadsheren en verschillende hoven.

18. Bovendien is de vraag waarop de rolraadsheer zijn beslissing baseert. Aan het begin van de procedure in hoger beroep kan zo'n beslissing immers hooguit worden gebaseerd op de uitspraak of uitspraken in eerste aanleg en het gemotiveerde verzoek. De vraag is of aan de hand daarvan de complexiteit van de zaak en de rechtvaardiging van een uitzondering kan worden beoordeeld. En wat als het geïntimeerde is die vraagt om een langere memorie van antwoord te mogen indienen? Mag appelland dan alsnog zijn memorie van grieven aanvullen? Of wordt een dergelijk verzoek van geïntimeerde standaard geweigerd als appelland zijn memorie van grieven al heeft genomen en die niet meer dan het maximum aantal pagina's telde?
19. Voorts zullen de hoven er rekening mee moeten houden dat het behandelen van verzoeken om toestemming voor het indienen van langere stukken ook tijd vergt en leidt tot extra discussie of een uitzondering al dan niet gerechtvaardigd is. Dat kost zowel het hof als partijen meer tijd en geld. Mogelijk leidt een en ander zelfs tot meer cassaties als een uitzondering niet wordt toegestaan en een te lang processtuk vervolgens wordt geweigerd. Weigering van de memorie van grieven zal immers leiden tot niet-ontvankelijkheid van het appel.
20. Zoals hiervoor al gesignaleerd is allerm minst duidelijk of maximering van de omvang van processtukken de oplossing is voor de lange doorlooptijden van zaken in hoger beroep. Daarnaast is immers geen onderzoek gedaan. De adviescommissie zou het toejuichen indien in overleg tussen de Rechtspraak en de advocatuur alsnog onderzoek wordt gedaan naar het door de Rechtspraak gesignaleerde probleem, waarbij ook alternatieve oplossingen zouden moeten worden betrokken, zoals bijvoorbeeld een kostenveroordeling, toepassing van artikel 22b Rv of een vingerwijzing in de uitspraak, het beschouwen van de kwaliteit, het verloop van de procedure en het vonnis in eerste aanleg of het vereenvoudigen van het appelprocesrecht. Ook een positieve stimulans voor partijen om kortere stukken in te dienen, zoals korting op het griffierecht of een uitspraak op kortere termijn, zou daarbij als oplossing kunnen worden onderzocht.

¹² Verslag overleg Commissie Civiel Gerechtshof 's-Hertogenbosch d.d. 25 november 2020, onder nr. 4.

ADVIES

Van: adviescommissie intellectuele eigendom
 Datum: 8 februari 2021
Betreft: voorgenomen maatregel beperking omvang processtukken in civiele zaken bij de hoven

1. Hierbij ontvangt u het advies van de adviescommissie intellectuele eigendom op het voorstel tot beperking van de omvang van memories bij de civiele zaken bij de hoven.
2. Wij hebben kennis genomen van het advies van de adviescommissie burgerlijk procesrecht ("BPR advies"). Het bevat bezwaren van algemene aard die ook gelden voor het intellectuele eigendomsrechtzaken. De adviescommissie intellectuele eigendom kan zich dan ook in hoge mate vinden in het BPR advies. Het onderhavige advies dient als aanvulling daarop.

Geen consultatieronde

3. Het heeft de adviescommissie intellectuele eigendom hogelijk verbaasd dat de Rechtspraak de voorgenomen maatregel om de omvang van processtukken in hoger beroep te maximaleren beoogd heeft in te voeren zonder de gebruikelijke consultatieronde uit te voeren, onder meer bij de adviescommissies van de NOVA. Daardoor heeft de Rechtspraak de rechtzoekenden, wier belangen door deze adviescommissies worden vertegenwoordigd, de mogelijkheid ontnomen hun visie te geven over de voorgenomen maatregel. Dit klemt te meer nu de maatregel een ingrijpende inperking vormt op het recht van rechtzoekenden op toegang tot de rechter. Daardoor is grote onrust en onvrede ontstaan bij (de vertegenwoordigende commissies van de) rechtzoekenden. Om deze reden dient de Rechtspraak naar de mening van de adviescommissie intellectuele eigendom in elk geval af te zien van invoering van de voorgenomen maatregel per 1 april a.s. De consultatie dient hoe dan ook alsnog plaats te vinden.

Geen wettelijke basis

4. De wet (artikel 35 Rv.) biedt geen ruimte om middels een AMVB, dus: in een procesreglement, beperkingen aan de omvang van processtukken te stellen. Dat kan alleen bij wet gebeuren. De voorgenomen wijziging van het procesreglement is naar de mening van de adviescommissie intellectuele eigendom dan ook in strijd met wet, als ook met de beginselen van een goede procesorde en artikel 6 EVRM. Dit is uitvoerig toegelicht in het BPR advies, zodat wordt volstaan met een verwijzing naar de toelichting in dat advies.
5. De Tijdelijke Experimentenwet rechtspleging (Stb. 2020, 223) die is aangenomen, maar nog niet in werking is getreden, biedt evenmin basis voor de voorgenomen maatregel. Immers, een afwijking van wettelijke regels in Rv., zoals de voorgenomen maatregel behelst, kan krachtens die wet slechts onder strikte voorwaarden en die afwijking dient bovendien tijdelijk te zijn. Ook dienen bij een dergelijke afwijking de grondwettelijke regels en de fundamentele beginselen van procesrecht gewaarborgd te zijn en moeten de doelstelling en de tijdsduur van het experiment zijn bepaald en moet het experiment door middel van onafhankelijk onderzoek worden geëvalueerd. Aan geen van die voorwaarden wordt bij de voorgenomen maatregel (kenbaar) voldaan.

Reden voor grotere omvang van processtukken niet onderzocht

6. Het valt op dat de Rechtspraak er geen blijk van geeft onderzocht te hebben *waarom* processtukken in hoger beroep langer zijn geworden. De Rechtspraak laat het bij de constatering dat dit het geval is en dat dit nadelen heeft. Impliciet concludeert de Rechtspraak dus dat de processtukken *onnodig* lang zijn.
7. Of dat zo is, dient echter eerst onderzocht te worden. Het is bovendien zeer de vraag. Er zijn immers goede *niet onnodige* redenen te bedenken waarom processtukken langer zijn geworden, zoals:
 - toegenomen internationalisering en complexiteit van zaken, waaronder in het bijzonder intellectuele eigendomsrechtzaken (waaronder octrooizaken)
 - dat partijen regelmatig in arresten lezen dat zij stellingen onvoldoende hebben onderbouwd of onvoldoende weersproken;
 - het appelprocesrecht ingewikkelder is geworden;
 - strikte(re) handhaving aan de tweeconclusieregel, waardoor de nadruk ligt op de inhoud van de memories;
 - angst voor miskening door de hoven van de devolutive werking van het appel, wat ertoe leidt dat een partij de in eerste aanleg gevoerde verweren en stellingen in hoger beroep herhaalt.
8. In intellectuele eigendomsrechten zijn omvangrijkere processtukken ook om andere redenen verklaarbaar, en al veel langer gangbaar. Zoals mr. Pors ook opmerkt in zijn artikel^[1], zijn de feiten in intellectuele eigendomsrechtzaken daar vaak niet de meest complexe factor, maar is de achtergrond van die feiten, de technologie, vaak wel zeer complex. Octrooizaken gaan over zeer uiteenlopende technische vakgebieden. De rechter is geen expert op deze gebieden. De relevante technologie moet voor de rechter zo ver inzichtelijk worden gemaakt dat hij het geschil tussen partijen kan beslechten. Daarvoor moet hij tenminste de voor het geschil relevante delen van de technologie daadwerkelijk kunnen begrijpen en beoordelen. Dat vergt vaak veel uitleg. Octrooien hebben bovendien vaak een groot aantal conclusies. Als de octrooihouder stelt dat op alle of een groot aantal conclusies inbreuk wordt gemaakt, moet de gedaagde dat stuk voor stuk weerleggen. Is dit verweer gebaseerd op de nietigheid van het octrooi, dan moet dit ook voor alle ingeroepen conclusies onderbouwd worden. De geldigheid van het octrooi moet beoordeeld worden in het licht van de relevante stand van de techniek, die vaak ook zeer omvangrijk is. Dit leidt tot een complex geschil en tot omvangrijke processtukken. In hoger beroep moeten uiteraard alle feitelijke vaststellingen en oordelen van de rechter in eerste aanleg waarmee de appellatant het niet eens is gemotiveerd bestreden worden. Wat in de bestreden uitspraak is vastgesteld en geoordeeld valt immers niet onder de devolutive werking van het appel. Daar komt nog bij dat de appellatant regelmatig tot de conclusie komt dat de rechter in eerste aanleg de technologie toch nog niet op de naar zijn mening juiste wijze begrepen heeft, zodat ook daaraan in hoger beroep opnieuw aandacht moet worden besteed.

Toelichting Rechtspraak overtuigt niet

9. Uit hetgeen de Rechtspraak stelt over de noodzaak van een beperking van de omvang van de processtukken in hoger beroep, blijkt verder niet dat de Rechtspraak afdoende heeft

^[1] Wouter Pors, "Beperking van processtukken in hoger beroep onjuist en onacceptabel", 4 januari 2020, www.ie-forum.nl, IEF 19675, blz.5.

onderzocht of de langere behandeltime van zaken in hoger beroep zijn oorzaak vindt in processtukken van grote omvang. De adviescommissie intellectuele eigendom wijst hierbij op hetgeen is opgemerkt in paragraaf 14 van het BPR advies. In aanvulling daarop wijst de adviescommissie intellectuele eigendom op het volgende.

a) Geen logisch verband tussen omvang processtukken en behandeltime

10. De Rechtspraak stelt onder meer: *“De limieten worden ingevoerd om de omvang van procesdossiers beheersbaar te houden. Door steeds grotere processtukken neemt de behandeltime per zaak toe, wat leidt tot druk op doorlooptijden.”*
11. Kennelijk meent de Rechtspraak dat als processtukken groter zijn, de behandeltime per definitie toeneemt. De adviescommissie intellectuele eigendom kan dat niet goed volgen. Een goed voorbeeld waaruit blijkt dat dit niet het geval is, is te vinden in de behandeling van intellectuele eigendomsrechtzaken, meer specifiek octrooizaken. De rechtbank Den Haag heeft voor octrooizaken het zogenaamde ‘Versneld Regime in Octrooizaken’ gecreëerd. Onder dit regime worden alle termijnen tot en met het pleidooi op voorhand vastgesteld, zonder dat er beperkingen worden gesteld aan de omvang van de processtukken. In dergelijke ‘VRO’-zaken zijn processtukken met een omvang van 100 pagina’s of meer niet ongebruikelijk en bovendien worden bij deze processtukken dan vaak ook nog omvangrijke bewijsstukken ingediend waaronder deskundigenverklaringen. De doorlooptime (periode tussen dagvaarding en vonnis) van dergelijke zaken is niettemin vrij kort, te weten 12-16 maanden.

b) Geen logisch verband tussen omvang van processtukken en risico op verkeerde uitleg van stukken of over het hoofd zien van details

12. Ook stelt de Rechtspraak: *“Verder hebben te lange processtukken ongewenste gevolgen voor partijen, raadsheer én advocaat. De raadsheer en advocaat van de wederpartij zijn te veel tijd kwijt met het lezen en doorgronden van een te lang processtuk. Het risico bestaat dat het gerechtshof belangrijke details over het hoofd ziet of de stukken anders uitlegt dan partijen.”*
13. De adviescommissie intellectuele eigendom is van mening dat ook deze argumenten geen overtuigende steun bieden voor de aanname dat omvangrijke processtukken leiden tot een langere behandeltime. Een lang processtuk is niet per se moeilijker te doorgronden dan een kort processtuk. Dat hangt erg af van het geval. Het tegenovergestelde kan evenzogoed gesteld worden. Evenmin begrijpt de adviescommissie intellectuele eigendom het verband tussen het lang zijn van een processtuk enerzijds en het grotere risico op het anders dan partijen uitleggen van stukken of het over het hoofd zien van details anderzijds. Sterker nog, als een processtuk kort moet zijn, lijkt de kans groter dat standpunten, vanwege het noodgedwongen ontbreken van een toelichting, verkeerd worden begrepen. De adviescommissie intellectuele eigendom meent dat de oorzaak van een verkeerde uitleg van stukken of standpunten van partijen door raadslieden eerder gezocht moet worden in een gebrek aan kwaliteit van het processtuk. Dat probleem wordt met de voorgenomen maatregel echter niet ondervangen. Advocaten die geen helder en goed gestructureerd processtuk schrijven, zullen dat immers niet opeens wel gaan doen als dat processtuk korter moet zijn.

c) Geen logisch verband tussen omvang processtukken en benadeling financieel minder draagkrachtige partijen, vooral niet in intellectuele eigendomsrechtzaken

14. Ten slotte stelt de Rechtspraak: *“Het beginsel van hoor en wederhoor komt onder druk als de wederpartij het zich financieel niet kan veroorloven om haar advocaat extra tijd te laten besteden aan de reactie op een te lang processtuk”*.
15. Voor de adviescommissie intellectuele eigendom is het niet vanzelfsprekend dat een advocaat meer tijd kwijt is aan het schrijven van een reactie op een lang processtuk dan op een kort processtuk. Puur qua leestijd is het wellicht juist, maar als het gaat om het interpreteren en analyseren van standpunten is het vaak juist prettiger als standpunten in een processtuk uitvoerig worden toegelicht. Als een processtuk kort moet zijn, is de kans aanwezig dat het enkel het ‘topje van de ijsberg’ van de argumentatie bevat, en zal de advocaat van de wederpartij zelf een idee moeten vormen van wat er zich ‘onder water’ bevindt om adequaat te kunnen reageren. Dat kan juist tijdrovend zijn.
16. Bovendien is het naar de mening van de adviescommissie intellectuele eigendom niet passend om kapitaalcrachtige partijen als het ware te ‘straffen’ met een verminderde toegang tot het recht in de vorm van een verplichte beperking van de omvang van processtukken. Mr Pors geeft een aardig voorbeeld van hoe onwenselijk dit kan zijn in zijn artikel *“Beperking van processtukken in hoger beroep onjuist en onacceptabel”* dat onlangs verscheen op de website www.ie-forum.nl:^[2]

“Stel dat een bedrijf of particulier met weinig financiële draagkracht een zeer omvangrijk octrooi met vele conclusies inroept tegen een groot bedrijf, dan zal de verweerder – tenzij hij een eenvoudig en spijkerhard inbreukverweer heeft – toch genoodzaakt zijn om alle octrooirechtelijk relevante argumenten aan te voeren. Dat kan tot een lang processtuk leiden, wat niet wil zeggen dat dit processtuk te lang is. Dat kan voor een klein bedrijf inderdaad een feitelijke blokkade opleveren om de zaak uit te procederen.”

17. Het argument van de Rechtspraak dat een grote omvang van processtukken financieel minder draagkrachtige partijen benadeelt lijkt bij zaken betreffende intellectuele eigendomsrechten overigens minder te spelen, omdat daar een volledige proceskostenveroordeling geldt, welke overigens is gekoppeld aan indicatietarieven (per september 2020 ook in octrooizaken).

Beperking omvang processtukken heeft ernstige gevolgen, zeker in intellectuele eigendomsrechtzaken

18. De voorgenomen maatregel heeft bovendien ernstige nadelige gevolgen voor de kwaliteit van het partijdebat, zeker in intellectuele eigendomsrechtzaken, en dan vooral in octrooizaken. Het voorgestelde maximaal aantal pagina’s is voor intellectuele eigendomsrechtzaken onwettelijk laag. Het is bijvoorbeeld goed denkbaar dat in bijvoorbeeld een vormgevingszaak een beroep wordt gedaan op modelrechten, auteursrechten en slaafse nabootsing. Dan zullen langere memories eenvoudigweg noodzakelijk zijn. Dit geldt nog sterker voor in octrooizaken, zeker wanneer dit farmaceutische octrooizaken zijn of zaken betreffen mobiele telefonie. Bedenk daarbij dat in

^[2] *Ibid*, blz.5.

octrooizaken niet zelden over meerdere octrooien wordt geprocedeerd en over meerdere versies van één en hetzelfde octrooi (wanneer er hulpverzoeken worden ingediend). Ook is in mobiele telefoniezaken vaak FRAND een aanvullend onderwerp. Een beperking zoals voorgenomen zal ertoe leiden dat een passende uitwisseling van standpunten niet mogelijk is, waardoor de kwaliteit van de arresten lager zal worden en de onvoorspelbaarheid groter.

19. Daarbij moet bedacht worden dat het hoger beroep de laatste feitelijke instantie is, en dat motiveringsklachten in intellectuele eigendomsrechtzaken, en meer in het bijzonder in octrooizaken, bij de Hoge Raad zelden slagen. Het hoger beroep is dus in feite de 'laatste kans'.

De voorgenomen maatregel is niet uitvoerbaar, ontwijking ligt op de loer / sanctie in strijd met de wet

20. De adviescommissie intellectuele eigendom is ten slotte van mening dat de voorgenomen maatregel niet uitvoerbaar is en ook onvoldoende is uitgewerkt, met name waar het betreft de beoordeling van verzoeken tot het mogen indienen van langere processtukken. Terzake sluit de adviescommissie intellectuele eigendom zich aan bij de toelichting in paragrafen 17-19 in het BPR advies.
21. Daarbij zij ook opgemerkt dat advocaten creatief zijn. Indien zij gedwongen worden kortere processtukken te schrijven, zullen zij geneigd om toelichtingen, die zij normaalgesproken in processtukken opnemen, onder te brengen in verklaringen die zij dan als productie zullen indienen. Denk aan een toelichting op de feiten die ook kan worden gegeven in een verklaring van de directeur van de procespartij, of aan een toelichting op de marktsituatie die kan worden gegeven in een verklaring van een commercieel manager van de procespartij of een toelichting op de technologie die kan worden gegeven in een verklaring van een octrooigemachtigde of technische deskundige. Een dergelijke situatie zou de leesbaarheid van processtukken waarschijnlijk alleen maar verslechteren.
22. Ten slotte is de adviescommissie intellectuele eigendom van mening dat de sanctie op het in strijd met de voorgenomen maatregel indienen van langere processtukken, te weten: weigering van het processtuk, in strijd is met de wet, de fundamentele beginsel van procesrecht en de goede procesorde, zoals ook toegelicht in het BPR advies.

Aanbevelingen

23. De adviescommissie intellectuele eigendom beveelt aan om geheel af te zien van de voorgenomen maatregel en om eerst deugdelijk onderzoek te doen naar de reden voor de grotere omvang van processtukken. Op basis van de resultaten van dat onderzoek kan dan worden vastgesteld of de grotere omvang van de processtukken in hoger beroep onnodig is. Indien dit het geval is, kan onderzocht te worden of de problemen die de hoven constateren voortvloeien uit, of samenhangen met, de grotere omvang van de processtukken. Als dat het geval is, dan beveelt de adviescommissie intellectuele eigendom aan om te zoeken naar een oplossing voor dit probleem, waarbij verschillende maatregelen zouden moeten worden overwogen. Een beperking van de omvang van de processtukken zou een 'last resort' moeten zijn vanwege het ingrijpende karakter van die maatregel. Bovendien zou die maatregel een wettelijke basis moeten hebben en passend moeten worden uitgewerkt waarbij gelet zou moeten worden op (i) goede uitvoerbaarheid, (ii) ondervanging van ontwijkingsmogelijkheden en (iii) een passende sanctie.